

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ВИМІР СУБУРБАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ТЕОРІЙ МІСЬКОГО РОЗВИТКУ

Субурбанізація – процес зростання і розвитку приміської зони великих міст, унаслідок чого формуються міські агломерації. Субурбанізація є подальшим етапом урбанізації. Характеризується вищими темпами збільшення кількості жителів приміських поселень і міст-супутників порівняно з містами — центрами агломерацій [1].

Субурбанізація є найбільш типовим процесом, який визначає розвиток урбанізованих територій у Центральній та Східній Європі. Проте субурбанізація в Україні залишається у великій мірі, поза полем зору дослідників. Більшість урбаністичних досліджень зосереджується на містах в межах їх адміністративних меж, тоді як розвиток приміських територій, що становлять невід’ємну функціональну одиницю з містом, залишається поза межами зору. Однак такий підхід буде ймовірно, призводити до помилкового результату.

Передмістя менших міст становлять невеликі поселення, офіційно не класифікуються як міські, а тому в основному ігноруються. При читанні наукової літератури (з кількома винятками) може скластися враження, що процесів субурбанізації навколо цих міст взагалі немає.

Зосередимося на найбільш універсальних теоріях етапної урбанізації, акцентуючи увагу на загальній тенденції розвитку міст. Перша теорія була запропонована Гіббсом (1963), який стверджував 4 основні стадії міського розвитку. Перша стадія характеризує швидке зростання міст, викликане інтенсивною міграцією сільського населення в міста через більшу привабливість міського способу життя. Потім настає етап «міського насичення», що ознаменується початком міграцій у приміські площі; однак основні міста продовжують зростати швидше ніж передмістя. Третій етап «субурбанізації». відзначається швидшим демографічним зростанням приміських районів порівняно з основним містом. Нарешті, етап міської деконцентрації характеризується міграційним відтоком як від головного міста, так і від передмістя до сільської глибинки. Однак на цьому етапі сільський спосіб життя стає повністю схожим на міський, так що міські і сільські поселення відрізняються, крім розмірів, лише архітектурно-планувальними характеристиками.

Друга теорія пропонує виділити чотири етапи розвитку міст відповідно до напрямку міграції та процесів, що відбуваються в головному місті, околиці та внутрішніх районах. Перший етап відзначається урбанізацією, концептуалізується як процес швидкого зростання основного населення міста та концентрацією людей, робочих місць, виробництва, послуг у місті з одночасним міграційним відтоком із навколишніх сільських громад. Другий етап визнається відтоком населення, пошуком кращих умов життя та нижчої вартості життя, з головного міста до передмістя, який починає випереджати темп зростання головного міста. Втім, жителі заміського району підтримують тісні відносини з головним містом, оскільки вони продовжують працювати та отримувати більшість послуг там. Третій етап являє собою процес відцентрового переміщення з головного міста, а іноді і передмістя до малих міст і сільських населених пунктів, що призводить до абсолютного, або відносного демографічного зростання внутрішньої території. Цей етап, пізніше назвуть деурбанізацією, або контурбанізацією. Нарешті, четвертий етап так званої реурбанізації

являє собою відновлення демографічного зростання головного міста, що пояснюється джентрифікацією та відродженням промислової зони. Основне населення міста починає зростати знову або принаймні скорочується повільніше, ніж населення передмістя.

Сучасний рівень урбанізації в Україні (69,5%) значно перевищує середньосвітовий, але поступається до середньоєвропейського (73,4%). За останні 20 років, питома вага міського населення в Україні зросла на 3%. У західній частині країни сільське населення все ще домінує і становить значний демографічний резерв для майбутнього розвитку міста. Однак на сході України рівень урбанізації сягає 80–90%. тому сільські демографічні резерви для зростання міст майже виснажені.

Гіпотетично загальний градієнт інтенсивності субурбанізації залежить від історичних відмінностей розвитку. У центрі і особливо на заході України більшість міст має тривалі традиції розвитку та зросли на основі безперервної економічної та соціальної взаємодії з колишнім селом. Житлову забудову в цих містах значною мірою складають малоповерхові приватні будинки; до того ж місцеві жителі мають міцні традиції жити у власних приватних будинках і мати власне підсобне господарство крім основного працевлаштування. З цієї точки зору, міські жителі в цих регіонах мають високу психологічну готовність щоб змінити багатоквартирні будинки на приватні будинки у передмісті. Натомість більшість міст сходу та півдня України мають відносно коротку історію та від самого початку розвивалися, як промислові центри відносно незалежно від навколишньої сільської місцевості. Таким чином, можна припустити, що історико-культурний фон сприяє більшому поширенню субурбанізації на заході та центрі України та гальмує її розвиток на півдні та сході України, особливо в промислових регіонах. Значні суми грошових переказів від трудових мігрантів, які працюють в ЄС, є додатковим фактором на користь більш швидкого зростання приміських ділянок на заході України: лівова частка цих надходжень становить інвестиції в приватне житло, що можливо переважно в передмістях[2].

Література:

1. Субурбанізація та урбанізація. URL: <https://bit.ly/3s7nS8k> (дата звернення: 18.10.2022).
2. Гнатюк, О. Демографічний вимір субурбанізації в Україні у світлі теорій розвитку міст. URL: https://www.researchgate.net/publication/319392465_Demographic_dimension_of_suburbanization_in_Ukraine_in_the_light_of_urban_development_theories. (дата звернення: 18.10.2022).